

UDK: 339.9(510)(4-672EU)
Bibliid 0543-3657, 64 (2013)
God. LXIV, br. 1152, str. 36-54.
Izvorni naučni članak
Primljen: 8. novembar 2013. godine

*Dr Miroslav ANTEVSKI, MA Sanja JELISAVAC TROŠIĆ,
MA Stevan RAPAČIĆ¹*

Ekonomski odnosi Kine i Evropske unije

SAŽETAK

Dominantan deo ukupnih odnosa između Kine i Evropske unije je robna trgovina, u kojoj Kina ima pozitivan saldo. Trgovina uslugama značajno je iza robne trgovine, u kojoj Evropska unija ima pozitivan saldo, i ima veliki potencijal za povećanje obima trgovine. Tokovi FDI između ove dve velike ekonomije takođe su značajno iza robne trgovine, ne prate tokove roba, a stok FDI Evropske unije u Kini mnogo je veći od stoka FDI Kine u Evropskoj uniji. Nezvanična podela, koja postoji u Evropskoj uniji (stare i nove zemlje članice EU), ogleda se u njihovim pojedinačnim odnosima sa Kinom. Dominantnu ulogu ima Nemačka, koju slede Francuska i Velika Britanija. Među novim članicama, određen uspeh u razvoju ekonomskih odnosa sa Kinom imaju Poljska, Mađarska i Rumunija.

Ključne reči: Kina, Evropska unija, trgovina, usluge, investicije

1. Uvod

Odnosi između Kine i Evropske unije (*European Union - EU*), pre svega u ekonomskoj sferi, imaju prvorazredni značaj za oba učesnika, a od velike su važnosti za celu svetsku ekonomiju. U razvojnim strategijama Kine i EU ima određenih sličnosti, ali i značajnih razlika, uslovljenih, pre svega, različitim razvojnim nivoima. Sličnosti se ogledaju u izvoznoj ekspanziji kao bitnom elementu ekonomskog rasta, u EU na prvom mestu Nemačke, i Kine na drugoj strani. Pored toga, energetska zavisnost i bezbednost upućuje EU na bližu saradnju sa Rusijom, zemljama Severne Afrike, Bliskog i Srednjeg Istoka i Centralne Azije. Kina, sa svoje strane, nastoji da diversifikuje svoje izvore

¹ Dr Miroslav Antevski, viši naučni saradnik; miroslav@diplomacy.bg.ac.rs; Stevan Rapačić, MA, istraživač saradnik; stevan@diplomacy.bg.ac.rs; Sanja Jelisavac Trošić, MA, istraživač saradnik; sanja@diplomacy.bg.ac.rs; Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. Ovaj rad je deo rezultata istraživanja u okviru naučnog projekta IMPP, Beograd, br. 179029, i naučnog projekta IMPP: Ekonomski odnosi Kine sa Regionom Jugoistočne Evrope.

snabdevanja i transportne rute, pa u ovoj oblasti razvija saradnju sa Rusijom, zemljama Centralne i Jugoistočne Azije, Srednjeg istoka i Afrike.

Istorija kinesko-evropskih odnosa mogla bi se istraživati od vremena osnivanja Evropske ekonomske zajednice (*European Economic Community - EEC*),² što bi dalo kompletnije rezultate. Pošto je današnja EU vremenom menjala svoj sastav, šireći se na veći deo Evrope, i uvećala broj država članica od prvobitnih šest na današnjih 28, imalo je analitičkog smisla uzeti u obzir podelu na stare i nove članice Unije, koja neformalno, ali realno postoji.³ Diplomatski odnosi između Kine i Evropske zajednice (*European Community - EC*) uspostavljeni su 1975. godine.

Rad je prvenstveno usmeren na istraživanje ekonomskih odnosa između Kine i EU, jer su oni dominantan deo njihovih ukupnih odnosa. Zbog toga je organizovan tako da, najpre, razmatra pozicije Kine i EU u međunarodnoj trgovini i svetskoj ekonomiji, zatim strukturu robne razmene Kine. Sledi analiza geografske distribucije, dinamike i karakteristika robne razmene između ove dve velike ekonomije, a potom same strukture njihove međusobne robne razmene i sporna pitanja u međusobnoj trgovini. Poslednji delovi teksta posvećeni su trgovini uslugama i tokovima investicionog kapitala između Kine i EU.

2. Pozicije Kine i Evropske unije u međunarodnoj trgovini

U proteklih nekoliko godina Kina je postala dominantna svetska trgovinska sila, naročito ako posmatramo robni izvoz i uvoz. Svetska ekonomska kriza, koja je 2009. godine devastirala međunarodne trgovinske tokove, značajno je uticala na preraspodelu snaga na globalnoj listi najvećih svetskih trgovinskih sila u korist Kine. U jeku krize, naročito je Kina zabeležila dobre rezultate, prevashodno relativno niskim padom uvoza od svega 11%, a zatim i izvoza od 16% u 2009. godini. Iste godine, Kina je izvezla robu u vrednosti od 1,2 biliona US\$, dok je vrednost uvezene robe iznosila bilion US\$. Ovim je Kina 2009. godine, prvi put svojoj savremenoj trgovinskoj istoriji, postala najveći svetski izvoznik sa udelom od 9,2% u ukupnoj vrednosti svetskog robnog izvoza, čime je Nemačku, sa udelom od 9%, stavila na drugo mesto. Takođe, Kina je 2009. godine postala i drugi najveći svetski robni uvoznik, sa udelom od 7,9% u vrednosti ukupnog svetskog robnog uvoza.⁴

² Izuzetno koristan izvor za istraživanje istorije ukupnih odnosa između Kine, Evropske unije i njenih članica, sa brojnim dokumentima (na 1.103 strane), predstavlja: Francis Snyder, ed., *The European Union and China, 1949-2008: Basic Documents and Commentary*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2009.

³ Kao „nove“ članice Evropske unije posmatračemo: zemlje koje su pristupile 1. maja 2004. godine (Estonija, Kipar, Letonija, Litvanija, Češka, Malta, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija), 1. januara 2007. godine (Rumunija i Bugarska) i najnovije 1. jula 2013. godine Hrvatska.

⁴ WTO, *World Trade Report 2010, Trade in natural resources*, World Trade Organization, Geneva, 2010, p. 26.

Do kraja 2012. godine, izvoz kineske robe dodatno je porastao na više od dva biliona US\$, što je činilo udeo od 11,2% u ukupnom svetskom robnom izvozu. Ovim je Kina dodatano odskočila u odnosu na Nemačku i SAD, koje su iste godine izvezle robe u vrednosti od 1,4 biliona US\$ i 1,5 biliona US\$, respektivno.⁵ Do kraja 2012, Kina je zadržala drugu poziciju na mestu uvoznika, uvozeći robu u vrednosti od 1,8 biliona US\$, čime je svoj udeo povećala na 9,8%. SAD nastavljaju da drže primat u uvozu sa ukupnom vrednošću od 2,3 biliona US\$ u 2012. godini. Ipak, ako posmatramo EU kao jedinstveni trgovinski entitet, i zanemarimo intra-regionalnu trgovinu u okviru nje, Kina i dalje zaostaje za EU, kako u izvozu tako i u uvozu.

Po podacima Svetske trgovinske organizacije (*World Trade Organization – WTO*), EU je najveći svetski izvoznik. U 2012. godini, EU izvezla je robu u vrednosti od 2,1 bilion US\$, što je iznos viši za 117 milijardi US\$ u odnosu na ostvareni izvoz Kine.⁶ Kada je reč o uvozu, Kina se i ovde nalazi na jednoj lestvici ispod EU, jer je 2012. Unija uvezla robu u vrednosti od 2,3 biliona US\$, dok je Kina iste godine ostvarila uvoz od 1,8 biliona US\$. Iako EU prednjači, kako po vrednosti uvoza, tako i vrednosti izvoza, ona beleži značajan spoljnotrgovinski deficit u robnoj trgovini od 135 milijardi US\$, za razliku od Kine, koja je 2012. ostvarila suficit trgovinskog bilansa od 231 milijarde US\$.⁷ Ipak, sa rezervom treba pristupiti ovom podatku, imajući u vidu da značajan procenat kineskog izvoza potpada pod takozvani *processing trade*. U okviru *processing trade*, preduzeća uvoze komponente bez troškova carinjenja radi oplemenjivanja i prerade u specijalnim proizvodnim zonama, nakon čega se vrši izvoz prerađene robe. Od ukupnog izvoza iz Kine, na izvoz iz slobodnih proizvodnih zona otpadalo je više od 44% u 2011. godini. Drugim rečima, skoro polovina kineskog izvoza nastala je u slobodnim proizvodnim zonama, u kojima deluju transnacionalne korporacije čija su sedišta u najrazvijenijim državama, a koje po povlašćenim uslovima uvoze sirovine i poluproizvode, prerađuju ih i izvoze najčešće nazad u zemlje iz kojih dolaze.

Ako međunarodnu trgovinu posmatramo isključivo kroz tradicionalnu statistiku robne razmene, koja uzima u obzir isključivo ukupnu vrednost izvezeno robe, a kao zemlju porekla navodi zadnju zemlju u globalnom proizvodnom lancu, onda se ispostavlja da Kina ima značajne spoljnotrgovinske deficite u razmeni sa Tajvanom, Korejom i Japanom, odakle najviše uvozi sirovine, odnosno ogromne spoljnotrgovinske suficite u rameni sa SAD i EU, gde izvozi najveći deo svojih proizvoda. Ipak, ovi trgovinski suficiti značajno su manji ako se od vrednosti izvezeno robe odbije vrednost uvezenih poluproizvoda i sirovina koji učestvuju u proizvodnji. Ovo je važan pokazatelj kineske ekonomije i izvoza, jer podaci iz 2008. godine govore da oko 40% proizvodnje u Kini potiče od uvoza.⁸

⁵ WTO, *World Trade Report 2013, Factors shaping the future of world trade*, Appendix Table 1.2, World Trade Organization, Geneva, 2013, p. 33.

⁶ WTO, *World Trade Report 2013, Factors shaping the future of world trade*, Appendix Table 1.3, World Trade Organization, Geneva, 2013, p. 34.

⁷ Ibid., p. 34.

⁸ WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, WT/TPR/S/264, 2012, World Trade Organization, Geneva, 2012a, p. 9.

3. Glavne karakteristike strukture robne razmene Kine

Globalno posmatrajući, EU i dalje dominira u proizvodnji i izvozu vozila i automobilske opreme. Više od polovine svetskog izvoza vozila i transportne opreme otpada na EU, koja je 2011. ostvarila povećanje izvoza u ovom sektoru od 21%, a ukupna vrednost ovog izvoza iznosila je približno 660 milijardi US\$. Iako Kina nije ni blizu EU, posmatrano u vrednosti izvoza automobilskih proizvoda (37,5 milijardi US\$), ona je 2011. zabeležila neverovatan rast izvoza u ovom sektoru od čak 34%.⁹ Sa druge strane, Kina je 2010. izvezla telekomunikacione opreme u vrednosti od 180 milijardi

US\$, čime je postala najveći svetski izvoznik ove opreme, pretičući EU, koja je dugo godina držala primat u proizvodnji i izvozu ove visoko tehnološke robe.¹⁰ Godinu dana kasnije Kina je povećala izvoz telekomunikacione opreme na 208 milijardi US\$.¹¹ Pored ovog značajnog napretka, Kina je EU pretekla i u proizvodnji i izvozu tekstila i odeće, i u ovom sektoru postala svetski lider. Kineski udeo u svetskom izvozu odeće povećao se sa 18,3%, koliko je iznosio 2000, na 37% u 2011. godini. Udeo odeće u ukupnom kineskom izvozu smanjio se sa 14,5%, koliko je iznosio 2000, na 8,1% u 2011. godini.¹² Ovo je jasan pokazatelj koliko se struktura kineskog izvoza promenila. Dok je na početku prve dekade ovog veka Kina i dalje važila za izvoznika niskokvalitetnih proizvoda, ona je danas postala lider u proizvodnji i izvozu artikala visoke tehnologije i visoke dodate vrednosti. Danas u strukturi kineskog izvoza preovlađuju industrijski proizvodi, odnosno proizvodi više faze prerade, koji u ukupnom izvozu učestvuju sa čak 93,3%, dok primarni proizvodi učestvuju sa svega 6,5%. U okviru industrijskih proizvoda, najveći deo otpada na mašine i transportna sredstva, među kojima se ističe, kao što smo već napomenuli, telekomunikaciona oprema sa udelom u ukupnom izvozu od 26,2% u 2011. godini. Značajnu stavku zauzima i roba široke potrošnje sa udelom u izvozu od 16%, u koju, pored ostalog, spada i obuća, sedišta, laseri i diode, kao i nakit od zlata, srebra i platine.¹³

Na svetskom nivou, najznačajniji segment u okviru industrijskih proizvoda jesu hemijski proizvodi, u koje spadaju farmaceutski proizvodi i ostali hemijski proizvodi organskog i neorganskog porekla. Sa udelom hemijskih proizvoda u ukupnom izvozu od svega 6%, možemo zaključiti da Kini tek predstoje značajna ulaganja u ovaj sektor. Ipak, Kina je 2010. postala treći najveći izvoznik hemijskih proizvoda, čija je vrednost iznosila 87,6 milijardi US\$.¹⁴ Kina je ovim rezultatom pretekla Švajcarsku, a ispred nje se nalaze još samo EU i SAD. Hemijski proizvodi zahtevaju angažovanje

⁹ WTO, *International Trade Statistics 2012*, Geneva: World Trade Organization, 2012b, p. 56.

¹⁰ *Ibid.*, p. 55.

¹¹ *Ibid.*, p. 57.

¹² WTO, *International Trade Statistics 2012*, 2012b, op. cit., p.56 and WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, 2012a, op. cit., p. 185.

¹³ WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, 2012a, op. cit., p. 185

¹⁴ WTO, *International Trade Statistics 2011*, World Trade Organization, Geneva, 2011, p. 53.

visokokvalifikovane radne snage, odnosno stručnjaka iz raznih oblasti, kao i postojanje savremenih istraživačkih laboratorija i sofisticiranih proizvodnih postrojenja, a što je najvažnije, kontinuirano i dugogodišnje ulaganje u istraživanje i razvoj. Stoga je jasno da ovakvi visoko tehnološko intenzivni proizvodi mogu nastati samo u istraživačkim centrima transnacionalnih korporacija, koji se najčešće nalaze u najrazvijenijim državama sveta. Iako su najrazvijenije zemlje poput Nemačke i SAD izgubile dominaciju na svetskom tržištu industrijskih proizvoda u korist Kine, ove zemlje i dalje zadržavaju dominantan položaj izvoznika hemijskih proizvoda. U ukupnom svetskom robnom izvozu 2010. godine, na hemijske proizvode otpadalo je 11,5%, dok je druga najznačajnija grupa industrijskih proizvoda bila kancelarijska i telekomunikaciona oprema, čiji je udeo iznosio 10,8%, i gde Kina već dominira.¹⁵

Primarni proizvodi imaju daleko značajniji udeo u uvozu nego u izvozu Kine. Kina je neto uvoznik poljoprivrednih proizvoda, a naročito hrane. U ukupnom uvozu, hrana je učestvovala sa 8,3% u 2011. godini. Kina je 2010. izvezla poljoprivrednih proizvoda u vrednosti od 36 milijardi US\$, a uvezla u vrednosti od 67 milijardi US\$. U ukupnom uvozu, primarni proizvodi učestvuju sa 38%, a unutar ove kategorije proizvoda ističu se goriva na koje je otpadalo skoro 16% ukupnog uvoza u Kinu u 2011. godini.¹⁶ Takođe, Kina je i veliki svetski uvoznik ruda gvožđa i bakra. Posmatrano na svetskom nivou, jedino još EU uvozi više ovih minerala od Kine, dok je uvoz minerala i goriva u Kinu 2010. porastao za 50%.¹⁷

4. Geografska distribucija, dinamika i karakteristike robne trgovine Kine i Evropske unije

Najveći deo kineskog izvoza završava na prostoru EU, koja predstavlja najznačajnije tržište za kinesku robu. Po podacima WTO, EU apsorbuje oko 19% ukupnog kineskog izvoza, što je više i od vrednosti robe koju SAD uvezu iz Kine na godišnjem nivou.¹⁸ U okviru EU, Nemačka zauzima najznačajnije mesto, gde Kina upućuje oko 4% svog izvoza, ali je svakako EU kao jedinstvena carinska teritorija najvažnija destinacija za kinesku robu. Podaci koje nam daje Evropska komisija, a koji potiču od IMF, donekle se razlikuju, pa se tako tvrdi da je 2012. godine vrednost kineskog izvoza u SAD premašila izvoz u EU, ali se svakako kao najznačajniji trgovinski partner Kine navodi EU, na koju otpada više od 13% ukupne spoljne trgovine Kine. Po ovim podacima, Kina je u EU 2012. godine izvezla robe u vrednosti od 260 milijardi €, što predstavlja udeo od 16,2% u ukupnom izvozu Kine. Imajući u vidu da je uvoz iste godine iz EU iznosio 165 milijardi €, ovo praktično znači da je ukupna

¹⁵ Ibid., p. 59.

¹⁶ WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, 2012a, op. cit., p. 186.

¹⁷ WTO, *International Trade Statistics 2011*, 2011, op. cit., p. 53

¹⁸ WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, 2012a, op. cit., p. 187.

trgovinska razmena sa EU iznosila blizu 426 milijardi €. ¹⁹ Primećujemo da EU nije samo izvozno tržište za kinesku robu, već još važniji partner kada je reč o uvozu u Kinu. Od ukupnog uvoza u Kinu, najveći procenat (11%) otpada na EU kao trgovinskog partnera. Ipak, posmatrano po državama, Kina najviše uvozi iz azijskih zemalja, gde se ističu: Japan sa udelom od 9,2% u ukupnom robnom uvozu, kao i Republika Koreja sa udelom od 8,6%. U strukturi kineskog uvoza, industrijski proizvodi zauzimaju najznačajnije mesto, te je njihov udeo u 2010. godini iznosio 64%. Svakako, kao najznačajnija kategorija industrijskih proizvoda ističu se mašine i transportna sredstva, koja su 2011. godine učestvovala sa 36,2% u ukupnom robnom uvozu u Kinu. ²⁰

Tabela 1.
Geografska distribucija robnog izvoza i uvoza Kine u 2012. godini.

	Zemlje uvoza			Zemlje izvoza			Glavni partneri		
	partneri	€ mlrd.	%	partneri	€ mlrd.	%	partneri	€ mlrd.	%
	sve države	1.510	100	sve države	1.696	100	sve države	3.206	100
1	EU 27	165	11	SAD	274	16,2	EU27	425	13,3
2	Japan	138	9,2	EU27	260	15,4	SAD	374	11,7
3	Koreja, Rep.	129	8,6	Hong Kong	252	14,9	Hong Kong	266	8,3
4	SAD	100	6,6	Japan	117	7	Japan	256	8
5	Australija	61	4,1	Koreja, Rep.	68	4	Koreja, Rep.	197	6,2

Izvor: European Commission, DG Trade, China EU Bilateral Trade and Trade with the World, Trade G.2, 5-Jul-13, 2013b, Internet: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, 6/9/2013.

EU najviše izvozi u SAD, gde je 2012. godine izvezla robe u vrednosti od 291 milijardu €, što predstavlja 17,3% od njenog ukupnog izvoza. Kina prati SAD, i druga je na listi glavnih izvoznih destinacija EU, sa ostvarenih 143 milijarde €, odnosno 8,5% od ukupnog izvoza Unije. Za razliku od Kine, kojoj je EU glavni trgovinski partner, za EU još uvek su SAD na prvom mestu, sa ukupnom vrednosti robne razmene od 495 milijardi € u 2012. godini. Sa druge strane, uvoz iz Kine je u konstantnom porastu, i već nekoliko godina Kina je glavni uvozni partner EU. Iz Kine je 2012. godine uveženo robe u vrednosti od skoro 290 milijardi €, što je oko 16% od ukupnog uvoza u Uniju, dok je ukupna trgovinska razmena sa Kinom iznosila je 433 milijarde €. Više od polovine od ukupnog uvoza iz Kine otpada na mašine i transportna sredstva. Samo u 2010. godini, uvoz ove kategorije proizvoda u EU porastao je za 30%. ²¹

¹⁹ European Commission, DG Trade, China EU Bilateral Trade and Trade with the World, Trade G.2, 5-Jul-13, 2013b, Internet: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, p. 4, 6/9/2013.

²⁰ WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, 2012a, op. cit., p. 187.

²¹ European Commission, *International trade and foreign direct investment, 2013 edition*, Eurostat, Luxembourg, 2013c, p. 29.

Tabela 2.
Geografska distribucija robnog izvoza i uvoza Evropske unije
u 2012. godini.

	Zemlje uvoza			Zemlje izvoza			Glavni partneri		
	partneri	mlrd. EUR	%	partneri	mlrd. EUR	%	partneri	mlrd. EUR	%
	sve države	1791	100	sve države	1686	100	sve države	3478	100
1	Kina	289	16,2	SAD	291	17,3	SAD	497	14,3
2	Rusija	213	11,9	Kina	143	8,5	Kina	433	12,5
3	SAD	205	11,5	Švajcarska	133	7,9	Rusija	336	9,7
4	Švajcarska	104	5,8	Rusija	123	7,3	Švajcarska	237	6,8
5	Norveška	100	5,6	Turska	75	4,5	Norveška	150	4,3

Izvor: European Commission, DG Trade, China EU Bilateral Trade and Trade with the World, Trade G.2, 5-Jul-13, 2013b, Internet, http://trade.ec.europa.beu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, 6/9/2013.

Već smo napomenuli negativan uticaj svetske ekonomske krize, koji je 2009. godine drastično smanjio obim i vrednost trgovinske razmene EU. Ispostavilo se da je ovaj pad bio samo kratkoročan, jer se ukupna vrednost trgovinske razmene EU u 2010. povećala za 547 milijardi € u odnosu na 2009. godinu.²² EU je 2010. izvezla robe u do tada rekordnoj vrednosti od 1,3 biliona €, što predstavlja povećanje od 23% u odnosu na prethodnu godinu. Ovaj porast vrednosti izvoza, koji se nastavio i u naredne dve godine, prouzrokovan je globalnom tražnjom za industrijskim proizvodima, a posebno onom grupom proizvoda koji potpadaju pod mašine i transportnu opremu. Najveći deo ovih mašina i transportne opreme iz EU izvezen je 2011. u SAD (16%), ali i Kinu (13%). Sa druge strane, uvoz u EU takođe je porastao, prevashodno zahvaljujući domaćoj tražnji za mašinama i transportnim sredstvima, koja su uvežena najvećim delom iz Kine (33%).²³ Tabela 3.

Trgovinska razmena EU sa Kinom ubrzano raste u proteklih nekoliko godina. Od 2007. Kina postaje glavni robni dobavljač u evro zoni, a kasnije i u celoj EU. U periodu od 2008–2012, robna razmena između EU i Kine raste, sa izuzetkom 2009. godine, kada zbog delovanja svetske ekonomske krize i pada tražnje u Evropi, dolazi do pada uvoza iz Kine od 13,5%, odnosno 133 milijarde €. Ipak, već sledeće, 2010. godine, uvoz iz Kine porastao je za 32%, odnosno za 68 milijardi €. U periodu koji karakteriše kolaps međunarodne

²² European Commission (2012), *Europe in figures – Eurostat yearbook 2012*, Eurostat, Luxembourg, 2012, p. 423.

²³ European Commission, *International trade and foreign direct investment, 2013 edition*, 2013c, op. cit., p. 30.

Tabela 3.
Trgovinski bilans Evropske unije sa Kinom (2008–2012)
 (milijarde € i %)

godina	Uvoz mlrd. €	godišnja procentualna promena	udeo u ukupnom uvozu EU27 (%)	izvoz mlrd. €	godišnja procentualna promena	udeo u ukup. izvozu EU 27 (%)	saldo tr. bil. mlrd. €	ukupna trg. razmena mlrd. €
2008	247	6,5	15,7	78	9	5,9	-169	326
2009	214	-13,5	17,4	82	5,3	7,5	-131	296
2010	282	31,9	18,5	113	37,7	8,3	-169	395
2011	293	4	17	136	20,2	8,7	-157	430
2012	289	-1,3	16,2	143	5,5	8,5	-146	433

Izvor: European Commission, DG Trade, China EU Bilateral Trade and Trade with the World, Trade G.2, 5-Jul-13, 2013b, Internet: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, 6/9/2013.

robne razmene na svetskom nivou, izvoz iz EU u Kinu ne opada, već raste za 5%, što predstavlja jasan pokazatelj rasta kineske ekonomije. U ovom periodu najviše se izvozilo automobila iz Nemačke, pa brojni stručnjaci tvrde da je za relativno dobro stanje Nemačke privrede u kriznom periodu zaslužna kineska tražnja za mašinama i transportnim sredstvima. Ipak, možemo primetiti da i pored značajnog rasta izvoza u Kinu, naročito u periodu od 2010. do 2011, kada je izvoz skočio za čitavih 58%, EU konstantno beleži deficit u trgovinskoj razmeni sa Kinom. Vidljivo je da EU umerenim tempom uspeva da smanji deficit svog trgovinskog bilansa sa Kinom, sa 169 milijardi €, koliko je iznosio 2008, na 146 milijardi € u 2012. godini.²⁴ Ovaj deficit je interesantan zbog činjenice da EU najvećim delom uvozi iz Kine iste one proizvode koje izvozi u Kinu. Drugim rečima, trgovinskom odnosu između Kine i EU ne mogu se pripisati svojstva zavisnosti od uvoza deficitarne robe. Klasičan primer ovakvog trgovinskog odnosa ogleda se u spoljnotrgovinskom deficitu koji EU beleži u odnosu na Rusiju, gde uvozi velike količine ruskog gasa i nafte, dok u Rusiju izvozi mahom industrijske proizvode. Zato se moramo zadržati na analizi strukture robne razmene između Kine i EU.

5. Struktura međusobne robne trgovine Kine i Evropske unije

EU najviše uvozi iz Kine industrijskih proizvoda. U 2012. godini, uvezla je iz Kine industrijskih proizvoda u vrednosti od blizu 280 milijardi €. Na industrijske proizvode otpada više od 96% od ukupnog robnog uvoza iz Kine, a među industrijskim proizvodima ističu se mašine i transportna sredstva.

²⁴ European Commission, DG Trade, China EU Bilateral Trade and Trade with the World, 2013b, op. cit.

Mašine i transportna sredstva su najznačajnija kategorija proizvoda u njihovoj bilateralnoj trgovini. Tu spadaju: generatori za proizvodnju energije, industrijske mašine, kompjuteri, električna i elektronska oprema, u koju spada i telekomunikaciona oprema, transportna vozila, delovi za vozila, kao i plovila, avioni i železnička oprema. Uvoz mašina i transportnih sredstava iz Kine u EU iznosio je 2012. godine više od 145 milijardi €, što predstavlja udeo od 50% od ukupnog uvoza iz Kine. U ovom uvozu dominiraju kancelarijska i telekomunikaciona oprema, čija je vrednost iznosila preko 92 milijarde €. Sa druge strane, najveći deo kineskog uvoza iz EU odnosio se opet na industrijske proizvode. EU izvezla je u Kinu industrijskih proizvoda u vrednosti od blizu 122 milijarde €. I ovaj put najveći udeo odnosi se na mašine i transportna sredstva. Već smo napomenuli da EU, osim Kine, jedino izvozi više mašina i transportne opreme u SAD. Najveći deo kineskog uvoza ove opreme potiče iz EU, a samo u 2012. Kina je uvezla iz EU mašina i transportnih sredstava u vrednosti od 84 milijarde €, što predstavlja vrednosno najveću stavku u ukupnom uvozu Kine. Drugim rečima, skoro dve trećine od ukupnog izvoza EU u Kinu otpada na mašine i transportna sredstva.²⁵ Možemo zaključiti da je u trgovini mašinama i transportnom opremom, kao najznačajnijom grupom industrijskih proizvoda, EU 2012. godine zabeležila spoljnotrgovinski deficit sa Kinom od 61,4 milijarde €. Tabela 4.

Primećujemo da EU sa Kinom trguje prvenstveno industrijskim proizvodima, gde se najveća disproporcija u bilateralnoj trgovini javlja u podgrupama kao što su kancelarijska i telekomunikaciona oprema, odnosno automobili i vozila. Sa jedne strane, EU je 2012. uvezla iz Kine telekomunikacione i kancelarijske opreme u vrednosti od 92 milijarde €, a izvezla u Kinu iste robe u vrednosti od svega 5 milijardi €. Sa druge strane, EU je prodala na kineskom tržištu automobila u vrednosti od 38 milijardi €, a uvezla iz Kine vozila vrednih 9,6 milijardi €. U izvozu automobila EU i dalje dominira, ne samo u razmeni sa Kinom, već i sa ostatkom sveta. Kina je, za uzvrat, najveći svetski izvoznik telekomunikacione opreme, kao i odeće. Uvoz odeće u EU iz Kine u 2012. iznosio je blizu 30 milijardi €, dok je EU izvezla u Kinu iste robe u vrednosti manjoj od 1 milijarde €.

Posmatrano po državama članicama EU, Nemačka svojim izvozom i uvozom robe daleko prevazilazi ostale članice. U 2011. godini gotovo se trećina robnog izvoza iz EU odnosila nemačku robu, dok je na ovu članicu iste godine otpadalo 20% ukupnog uvoza u EU.²⁶ Tako se i trgovina između EU i Kine najvećim delom može podvesti pod trgovinu između Nemačke i Kine. Nemačka je najveći trgovinski partner Kine sa izvozom od 36,4 milijarde € i uvozom od 46 milijardi € u 2009, a prate je Holandija, Velika Britanija, Italija i Francuska. Nemačka je u Kinu najviše izvozila automobila, a uvozila kompjutere i telekomunikacionu opremu. Sve ove zemlje beleže negativan saldo trgovinskog bilansa u razmeni sa Kinom, a najveći deficit ostvaruje

²⁵ Ibid., p. 5.

²⁶ European Commission, *International trade and foreign direct investment, 2013 edition*, 2013c, op. cit., p. 39.

Tabela 4.
Evropska unija: robna struktura uvoza i izvoza u Kinu, 2012. godine
(mlrd. € i %)

	uvoz iz Kine (mlrd. €)	% od ukupnog uvoza iz Kine	% od ukupnog uvoza EU27	izvoz u Kinu (mlrd. €)	% od ukupnog izvoza u Kinu	% od ukupnog izvoza EU 27
ukupno	289,9	100	16,2	143,8	100	8,5
Primarni proizvodi	9,5	3,3	1,3	20,2	14,1	6,8
Poljoprivredni proizvodi	6,5	2,3	4,9	9,2	6,4	7,3
Rude minerali i goriva	2,9	1	0,5	10,9	7,6	6,5
Industrijski proizvodi	279,1	96,3	29	121,8	84,7	9,1
Gvožđe i čelik	3,5	1,2	13	2,1	1,5	5,1
Hemijski proizvodi	12,9	4,5	8	16,8	11,7	6,1
Ostali poluproizvodi	23,3	8,0	27,8	6,5	4,5	5,5
Mašine i transportna sredstva	145,5	50,2	32,2	84,1	58,5	11,9
Kancelarijska i telekomunikaciona oprema	92,4	31,9	51,3	5,1	3,6	6,4
Automobilski proizvodi	9,6	3,3	9	38	26,4	13,7
Ostala transportna oprema	43,5	15	26,3	40,3	28	11,6
Tekstil	7,1	2,5	33,7	1	0,7	6
Odeća	29,2	10,1	41,9	0,8	0,6	3,7
Ostala roba široke potrošnje	57,3	19,8	38,8	10,2	7,1	6,7
Ostalo	0,8	0,3	1,1	1,1	0,8	2,2

Izvor: European Commission, DG Trade (2013b), China EU Bilateral Trade and Trade with the World, Trade G.2, 5-Jul-13, 2013b, Internet, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, 6/9/2013.

Tabela 5.
Glavni trgovinski partneri Kine iz Evropske unije (2009, € mlrd)

	Nemačka	Holandija	Vel. Brit.	Italija	Francuska	Španija	Švedska
izvoz	36,4	4,7	5,7	6,6	7,9	2	2,9
uvoz	46	36,9	30,6	19,3	17,8	12	4,1
ukupno	82,4	41,6	36,3	25,9	25,7	14	7

Izvor: European Commission, *External and intra-European Union trade, Data 2004-09, 2010 edition*, Eurostat, Luxembourg, 2011, pp. 46-99.

Holandija, koja je 2009. uvezla iz Kine robe u vrednosti od skoro 37 milijardi €, a izvezla u Kinu robe vrednu 4,7 milijardi €. Drugi najveći izvoznik u Kinu iz EU je Francuska, koja je iste godine izvezla aproksimativno 8 milijardi €, a uvezla robe vredne 18 milijardi €. ²⁷ Nove članice EU (Bugarska, Češka, Estonija,

²⁷ European Commission, *External and intra-European Union trade, Data 2004-09, 2010 edition*, Eurostat, Luxembourg, 2011, pp. 46-99.

Hrvatska, Kipar, Letonija, Litvanija, Slovenija, Mađarska, Malta, Poljska, Rumunija, Slovačka) ne mogu se pohvaliti nivoom trgovinske razmene sa Kinom. Kina se ne može naći među deset glavnih trgovinskih partnera Bugarske, Estonije, Litvanije, Letonije, Slovenije i Slovačke, a od novih članica Evropske unije, u trgovini sa Kinom jedino se ističu Poljska i Češka. Poljska je 2009. godine izvezla u Kinu robe u vrednosti 1 milijarde €, a uvezla 5,5 milijardi €, dok je Češka izvezla 0,5 milijardi €, a uvezla robe vredne 4,3 milijarde €. Treba imati u vidu da su ovo podaci iz krizne 2009. godine, kada je uvoz u EU iz celog sveta, pa tako i iz Kine, drastično opao, te da se nakon oporavka privrede, koji je usledio već naredne godine, uvoz iz Kine povećao za 68 milijardi € (Tabela 5.).

6. Sporna pitanja u trgovini između Kine i Evropske unije

U proteklih nekoliko godina, EU i Kina ušle su u razdoblje intenzivnih trgovinskih odnosa, ali i nesporazuma koji su mogli ove dve trgovinske sile dovesti na granice carinskog rata. EU u najvećem broju slučajeva optužuje Kinu da plasira proizvode na tržište EU po cenama koje su niže od njihove realne vrednosti, odnosno da koriste strategiju dumpinga. Pored toga, Kini se prebacuje da nedozvoljeno subvencionise izvoz, te da koristi protekcionističke mere, usmerene ka proizvodima iz EU, odnosno da neopravdano opterećuje uvoz određenih proizvoda dodatnim dažbinama. Proizvodi o kojima je reč različiti su, i kreću se od solarnih panela, preko vina do cevi od nerđajućeg čelika. Slučaj koji je 2013. imao veliki publicitet u EU odnosi se na antidampinške mere koje je uvela EU na uvoz solarnih panela iz Kine. Evropska komisija insistirala je na tvrdnji da Kina plasira ove panele na evropskom tržištu po cenama koje su veštački kreirane sa namerom osvajanja tržišta i eliminisanja konkurencije. Stoga je EU nametnula dodatna opterećenja na uvoz ovih proizvoda, što je dovelo do malog carinskog rata između Kine i EU. Pod pritiskom domaćih proizvođača solarnih panela, Evropska komisija odlučila se na ovaj nepopularan potez. To je najviše razbesnelo potrošače u EU koji su planirali da svoja preduzeća i domaćinstva ekološki unaprede po što pristupačnijim cenama. Ali, nisu samo potrošači u EU bili besni zbog ovih mera Evropske komisije. Nemačka se oštro usprotivila nametanju bilo kakvih ograničenja i dažbina na uvoz kineskih solarnih panela, plašeći se kontra mera Kine, koje bi mogle ugroziti odlične trgovinske odnose između ove dve zemlje. Do sporazuma između EU i Kine, posle višemesečnih pregovaranja, došlo se krajem jula 2013, kada su se dve strane dogovorile oko minimalne cene kineskih solarnih panela i njihovih komponenti na evropskom tržištu. Dogovorena minimalna cena solarnih panela i komponenti veća je za oko 30% u odnosu na pređašnju cenu neopterećenu antidampinškim merama.²⁸

Novije nesuglasice između dva trgovinska partnera pojavile su se u avgustu 2013, a odnose se na izvoz cevi od nerđajućeg čelika na kinesko tržište koje se koriste u vrlo specifičnim uslovima, najčešće kao komponente u takozvanim superbojerima. Brisel optužuje Peking da nameće neopravdano

²⁸ *Solar trade deal with China „a fair compromise“*, Deutsche Welle, Internet: <http://www.dw.de/solar-trade-deal-with-china-a-fair-compromise/a-16992403>.

visoke carine na uvoz ovih proizvoda, čime značajno narušava pravo izvoznika iz EU na slobodan i fer pristup kineskom tržištu. EU je tražila od WTO da iznese svoje mišljenje, tvrdeći da Kina koristi nedozvoljene protekcionističke mere koje su u suprotnosti sa pravilima WTO, i koje se najčešće javljaju kao neopravdani odgovor na spoljnotrgovinske mere EU.²⁹

Pomenute nesuglasice između Kine i EU, samo su jedan deo povećane kolekcije trgovinskih sporova na liniji Peking-Brisel. Dobar deo ovih sporova odnosi se na necarinske barijere, koje predstavljaju poseban problem u međunarodnoj trgovini, prvenstveno jer nisu regulisane ni sistemom sporazuma WTO, a države konstantno nalaze nove načine njihove primene. Krajem 2013, EU ima nerešenih šest sporova sa Kinom, koje je ona pokrenula u okviru WTO, i dva koja je pokrenula Kina. EU optužuje Kinu da neosnovano ograničava izvoz nekih retkih minerala, sirovina, da nameće neosnovane antidampinške carine na uvoz bezbednosne ređgen opreme iz EU i zatvarača od gvožđa i čelika, zatim da ograničava uvoz automobilskih delova koji se koriste u proizvodnji, kao i da uslovljava poslovanje u sektoru usluga saradnjom sa ovlašćenim vladinim agencijama.³⁰ Sa druge strane, Kina optužuje EU da takođe nameće neosnovane kompenzatorne mere na uvoz zatvarača od gvožđa i čelika, kao i da nameće kineskim izvoznicima nedozvoljene visoke carine na uvoz određene vrste obuće.³¹

Tabela 6.
Razvoj trgovine uslugama EU-27, 2007–2011.
(€ milijarde)

Partner	2007.			2011.			2012.		
	Izvoz	Uvoz	Balans	Izvoz	Uvoz	Balans	Izvoz	Uvoz	Balans
Ukupno	506,1	419,1	87,0	603,9	482,9	121,0	657,4	510,6	146,7
SAD	139,7	130,5	9,2	145,5	140,2	5,4	158,7	147,7	11,0
EFTA	82,4	60,1	22,3	102,2	67,3	34,9
Japan	20,1	14,1	6,0	21,8	15,9	5,9	24,2	15,6	8,6
Rusija	18,7	11,7	7,1	24,1	14,3	9,8	28,3	15,3	13,1
Kina	16,8	14,2	2,6	26,2	18,3	7,9	30,0	20,1	9,9
Kanada	12,1	9,8	2,2	15,9	10,1	5,8	16,9	10,3	6,6
Indija	8,7	7,2	1,5	11,4	10,8	0,6	11,7	11,1	0,6
Hong Kong	8,9	7,7	1,2	9,8	8,2	1,6	11,0	8,2	2,8
Brazil	6,9	4,9	2,0	11,5	7,1	4,3	12,7	7,0	5,7
Druge zemlje	191,9	158,9	33,0	235,4	190,7	44,7	363,8	275,4	88,4

Izvor: European Commission, Eurostat, Luxembourg, Internet: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/International_trade_in_services, 08/10/2013.

²⁹ *EU-China trade „too big to fail“*, Deutsche Welle, Internet: <http://www.dw.de/eu-china-trade-too-big-to-fail/a-17035965>.

³⁰ European Commission, *WTO cases launched by EU*, 2013d, Internet: <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/search.cfm?code=1>.

³¹ European Commission, *WTO cases launched against EU*, 2013e, Internet: <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/show.cfm?id=486&code=2>.

7. Trgovina uslugama između Kine i Evropske unije

U prethodnoj tabeli možemo videti kako se odvijala trgovina uslugama između EU i njenih trgovinskih partnera u periodu od 2007–2012. Prema podacima, glavni trgovinski partner na polju usluga za EU su SAD. Sa ovom zemljom EU ostvaruje prilično uravnoteženu trgovinu uslugama, tako da se veliki promet odvija i na izвозnoj i na uvoזnoj strani.³² Sa Kinom, EU ostvaruje stalni suficit u trgovini uslugama. Tokom 2012. godine EU ostvarila je suficit u trgovini uslugama sa Kinom od 6,6 milijardi €.

Pristupanje Kine WTO dovelo je do otvaranja mnogih domaćih sektora, posebno sektora usluga, većoj konkurenciji iz inostranstva.³³ Sektor finansijskih usluga je, na primer, doživio duboke promene i nastavlja da prolazi kroz stalnu transformaciju ka više otvorenom i konkurentnijem okruženju kao rezultat pristupanja Kine WTO.³⁴ Kina je liberalizovala sektor usluga prema odredbama GATS i preuzela specifične obaveze koje su bile veoma obimne u poređenju sa standardima za zemlje u razvoju, i ove preuzete obaveze pokrivaju 9 od 12 velikih sektora u GATS listi. Opšti trend za sektor usluga u kineskoj ekonomiji jeste da je u porastu, dok se poljoprivredni sektor smanjuje. Iako je neznatno opao u periodu 1978–2006. godine sektor industrije je i dalje najznačajniji u Kini.³⁵

Što se tiče strukture trgovine uslugama Kine u procentima od ukupnog izvoza, vodeći sektori su turizam i transport, a slede ih istraživanje i razvoj i građevinarstvo. Ako analiziramo strukturu trgovine uslugama na uvoזnoj strani, u procentima od ukupnog uvoza, vodeći sektori su takođe transport i turizam, slede osiguranje, istraživanje i razvoj i intelektualna svojina.³⁶

Trgovina uslugama između Kine i EU značajno zaostaje za robnom trgovinom, i ne prati svetske odnose u međunarodnoj trgovini robom i uslugama. Na nju otpada tek 1/10 od ukupne vrednosti trgovine robom, pa čak izvoz usluga EU čini manje od 20% ukupnog izvoza robe u Kinu. Kao rezultat takvog odnosa između robne i uslužne trgovine, EU ima značajan trgovinski deficit u razmeni sa Kinom. Veliki neiskorišćeni potencijal nalazi se u investicionim tokovima, pogotovo uzevši u obzir veličine njihovih ekonomija. Investicije EU u Kinu čine samo 2–3% ukupnih investicija u inostranstvo, dok kineske investicije u Evropskoj uniji rastu, ali su i dalje na veoma niskom nivou.³⁷

³² European Commission, Eurostat, Luxembourg, Internet, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/International_trade_in_services, 08/10/2013.

³³ Chunlai Chen, ed., *China's Integration with the Global Economy: WTO Accession, Foreign Direct Investment and International Trade*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, and Northampton, MA, USA, 2009, p. 5.

³⁴ Ibid., p. 13.

³⁵ Ibid., p. 43.

³⁶ State Administration of Foreign exchange online information /<http://www.safe.gov.cn/>, preuzeto iz: WTO, *Trade Policy Review: Report by the Secretaria: China*, WT/TPR/S/264, 8 May 2012, WTO, Geneva, 2012, p. 189

³⁷ European Commission, 2013, Internet, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>, 25/09/2013.

Kada analiziramo trgovinu uslugama između Kine i EU, možemo zaključiti da ona ide uzlaznim trendom i pored niskog obima i vrednosti razmene. Tendenciju rasta poslednjih godina ima i uvoz i izvoz, s tim što EU ostvaruje veću vrednost izvoza u Kinu, nego što je vrednost uvoza iz Kine. Trgovina uslugama, prema tome, predstavlja izuzetak u smislu da na ovom području EU ostvaruje suficit u trgovini sa Kinom.

Tabela 7.
Evropska unija – Kina, trgovina uslugama, 2009–2011.
(€ milijarde)

Godina	EU uvoz iz Kine	EU izvoz u Kinu	Saldo Bilansa usluga EU sa Kinom
2009.	13,6	19,1	5,4
2010.	16,3	22,3	6,0
2011.	18,3	26,2	7,9

Izvor: European Commission, 2013, Internet, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>, 25/09/2013.

Posmatrano u međunarodnim okvirima, Kina je neto uvoznik usluga, sa negativnim saldonom bilansa usluga od 54 milijarde US\$ u 2011. godini (izvoz usluga 182 milijarde US\$, uvoz usluga 237 milijardi US\$).³⁸ Izvoznici transportnih usluga u Aziji doživeli su slab rast u 2011. godini, nakon veoma visokog rasta u prethodnoj godini. Kineski izvoz transportnih usluga skočio je samo 4% u odnosu na veoma veliki rast u 2010, koji je iznosio 45%. Ovo je najniže ostvaren procenat u poslednjih 10 godina, izuzimajući kriznu 2009. godinu.³⁹ EU, sa druge strane, ima stabilan rast, ostajući i u 2011. vodeći izvoznik i uvoznik transportnih usluga.⁴⁰ Izvoz transportnih usluga EU u Kinu imao je vrednost od 9.547 miliona US\$ u 2010, što je stavlja na četvrto mesto, dok je uvoz iz Kine iznosio 11.087 miliona US\$ (treće mesto zemalja izvoznica transportnih usluga u EU).⁴¹

Izvesno je da EU vidi sektor usluga kao delatnost preko koje u budućnosti može poboljšati svoj bilans u ukupnoj trgovini sa Kinom. Firme iz EU, kao glavne aktivnosti koje treba sprovesti u poboljšanju uslova njihovog nastupa na kineskom tržištu, traže da se otvori trgovina na veliko uslugama, da se u potpunosti poštuju obaveze preuzete pristupanjem Kine WTO, da se otvori, tj. skinu barijere na trgovinu uslugama osiguranja, telekomunikacionih usluga, u sektoru maloprodaje u bankarskom sektoru. Kao tehnička barijera izvozu evropskih firmi u Kinu prepoznato je postojanje kineskih standarda koji

³⁸ Izvor podataka: WTO, *International Trade Statistics 2012*, p. 17.

³⁹ WTO, *International Trade Statistics 2012*, World Trade Organization, Geneva, 2012b, p. 140.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 148.

⁴¹ *Ibid.*, p. 149.

uključuju kinesku tehnologiju. To se smatra značajnom tehničkom barijerom, jer isključuje strana preduzeća iz aktivnosti standardizacije, pa se traži sprovođenje međunarodno prihvaćenih standarda. Predlaže se priznavanje ISO sertifikata i napuštanje procesa predugog i skupog kineskog dvostrukog testiranja.⁴²

8. Tokovi investicionog kapitala između Kine i Evropske unije

Kineske investicije u EU prate opšti obrazac lokacionog izbora, pa je oko 85% imalo destinaciju u starim EU-15, a jedna trećina u Nemačkoj. „Geografski, preferencije OFDI u Evropi izgledaju tipično, sa trojkom Francuske, Velike Britanije i Nemačke na čelu. Što se tiče sektorskog miksa, u toku je efektivan pomak od prirodnih resursa i olakšavanja trgovinu ka daleko širem spektru industrija i imovine koji se proširio preko Evrope. I većina kineskih firmi koje ulažu u Evropi su privatne, iako državne firme čine dve trećine vrednosti investicija, jer dominiraju u kapitalno intenzivnim sektorima.”⁴³ Autori navode da je od 30 sektora koje su pratili, u 9 sektora registrovano investicija od 1 milijarde US\$ ili više. „U četiri top industrije prema vrednosti je viđeno bar jedno veliko preuzimanje – komunalne usluge (CIC-Gas de France), hemijska industrija (Wanhua-Borsodchem), automobilska industrija (Geely-Volvo), i uglj, nafta i gas (Sinochem-Emerald).”⁴⁴

Na spoljne strane direktne investicije (*Foreign Direct Investment - FDI*) u EU, poreklom iz Azije, otpada svega oko 4% a glavni investitori su iz Japana, Singapura i Hong Konga. Kineske investicije u Evropi značajno zaostaju iza ova tri glavna azijska investitora, čak i ako bi se investicije iz Hong Konga uključile u njih. „Stok evropskih OFDI Kine iznosi 8,9 milijardi US\$ u 2010. – dosta ispod jedne desetine od 1% ukupnih EU, i ispod 0,3% od stoka poreklom izvan Evrope.” Uz uvažavanje činjenice da su ovo podaci od pre tri godine i da se statistike sporo ažuriraju, ni nešto veće cifre, koje bi se mogle dobiti drugim načinima proračuna, ne bi dale bitno drugačiji rezultat.

U periodu 2000–2011, ukupne kineske FDI u EU iznosile su 20.957 miliona US\$.⁴⁵ Od novih članica EU, jedino je Mađarska uspela da privuče značajniji priliv u vrednosti od 2.065 miliona US\$. Investicije su bile plasirane preko 14 *greenfield* FDI i 4 preuzimanja, od čega je lavovski deo došao prodajom hemijskog kompleksa Borsodchem. Dosta iza Mađarske je Rumunija, koja je u istom periodu privukla 299 miliona US\$ kineskih investicija. One su plasirane

⁴² Francis Snyder, ed., *The European Union and China, 1949–2008, Basic Documents and Commentary*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2009, p. 561.

⁴³ Thilo Hanemann, and Daniel H. Rosen, *China Invests in Europe*, New York: Rhodium Group, New York, 2012, p. 32.

⁴⁴ Ibid., p. 40.

⁴⁵ Izvor podataka su: Rhodium Group i UNCTAD, a navode se prema rezultatima proračuna autora: Thilo Hanemann, and Daniel H. Rosen, *China Invests in Europe*, Rhodium Group, New York, 2012, pp. 32–40; podaci mogu u određenoj meri odstupati od zvaničnih statistika, ali su kompletniji.

u industrijske projekte, između ostalih i jednu fabriku traktora. Treća je Poljska, u kojoj su investicije bile u vrednosti od 190 miliona US\$, a slede: Češka sa 76 miliona US\$, Bugarska sa 47 miliona US\$, Litvanija sa 3,8 miliona US\$ i Kipar sa 3 miliona US\$.

Interesantno je da su članice EFTA u istom periodu privukle 13 milijardi US\$, od čega je najveći deo plasiran putem preuzimanja norveških i švajcarskih kompanija.

Navedeni podaci o kineskim investicijama u Evropi, posebno u EU, ukazuju da je potpuno neosnovana tvrdnja, koja je često bila plasirana, da „Kina kupuje Evropu”. Realno se može konstatovati da kineske investicije daleko zaostaju za robnim tokovima, i da ne prate već u praksi utvrđeno pravilo da trgovina podsticajno deluje na tokove kapitala, pa se kaže da kapital prati robu.

Kada je reč o prilivu i stokovima FDI u Kini, ona je u 2010. godini bila treća po veličini destinacija u svetu, posle EU i SAD.⁴⁶ FDI u Kini poreklom iz EU su u periodu 2009–2011. zabeležile rast od 58,9%, od 63,9 miliona € na 101,5 miliona €. Međutim, Kina je tek na devetom mestu kao destinacija evropskih FDI, pa je tako, na primer, obim FDI iz EU u SAD, koje su na prvom mestu, bio četrnaest puta veći u 2011. godini. Pri tome su FDI iz EU 6–7 puta veće od kineskih u EU.

9. Rezultati i zaključci

Glavni rezultati mogu se sumirati na sledeći način:

- u ukupnim, posebno ekonomskim, odnosima između Kine i EU dominantnu ulogu ima robna trgovina, pri čemu Kina ostvaruje pozitivan saldo trgovinskog bilansa, kao i sa većinom drugih trgovinskih partnera;
- trgovina uslugama značajno zaostaje za robnom, ili: potencijali koje pruža trgovina uslugama iskorišćeni su u vrlo maloj meri; EU ostvaruje pozitivan saldo bilansa usluga, pa na taj način smanjuje negativan saldo tekućeg bilansa u trgovini sa Kinom;
- u tokovima i stokovima investicionog kapitala, posebno FDI, EU prednjači u odnosu na Kinu; štaviše, može se reći da su kineske investicije gotovo od zanemarljivog značaja u odnosu na vrednost izvoza robe. Pri tome, SAD ostaju i dalje najprivlačnija destinacija za evropske investitore (tržišno orijentisane), dok Kina vodi jednu složenu politiku podsticanja investicija u inostranstvu, ali se generalno može reći da su resursno orijentisane;
- podele u okviru EU na stare i nove članice, sever i jug, ili drugačije, imaju svoj odraz i u odnosima pojedinih članica, ili grupa članica, EU i Kine. Očekivano, najvažniju ulogu ima Nemačka, a pored nje još i Francuska i Velika Britanija. Samo neke od novih članica uspele su da ostvare značajnije rezultate u trgovini ili investicionoj aktivnosti sa Kinom, pre svega Poljska, zatim Mađarska i Rumunija.

⁴⁶ Detaljnije videti u: Miroslav Antevski, „Kina: tokovi i efekti stranih direktnih investicija”, *Međunarodni problemi*, Vol. 64, br. 4, 2012, str. 479–506.

Može se osnovano tvrditi da će i u budućnosti robna trgovina dominirati u ekonomskim odnosima Kine i EU, kao i da će Nemačka sa evropske strane zadržati glavnu ulogu. Takođe se može očekivati brži rast trgovine uslugama, smanjivanje evropskih investicija u Kini usled rasta troškova radne snage, ali zato rast i selektivan pristup kineskih investicija u EU. Pri tome, nove članice mogle bi ostvariti ozbiljniju saradnju u sektoru usluga, najpre turističkih, ali i privući značajniji priliv investicionog kapitala iz Kine, usled prednosti koje mogu pružiti kao izvozne platforme na integrisanom evropskom tržištu.

Kada je reč o globalnim ekonomskim i političkim odnosima, koji će u budućnosti sve više imati multipolarni karakter, uloga Kine će rasti. Takođe se može očekivati konsolidacija položaja Rusije i njen sve veći uticaj na međunarodnom tržištu energenata. Pravila igre među velikim silama su specifična i uobičajeni pritisci tu imaju malo efekata. Neće biti lako usaglasiti stavove, pa će do toga dosta teško doći, u zavisnosti koliko budu usaglašeni njihovi strateški interesi. Tako će se i razlike između pozicija Kine i EU o globalnim pitanjima još dugo zadržati. „Međutim, efikasan multilateralizam u svetu neće biti ostvaren bez podrške iz Kine. Multipolarnost koju promovise Kina nije isto što i multilateralizam koji zastupaju Evropljani. Kako Kina pridaje veliku važnost tradicionalnom konceptu suvereniteta, teško je za obe strane da postignu konsenzus o strateškoj viziji međunarodne ekonomije i politike.“⁴⁷

Bibliografija

1. Antevski Miroslav, „Kina: tokovi i efekti stranih direktnih investicija“, *Međunarodni problemi*, Vol. 64, br. 4, 2012, str. 479–506.
2. Babić Blagoje, „Odnosi Kine i Evropske unije: Geoekonomska osovina u razvoju“, *Međunarodni problemi*, Vol. 62, br. 3, 2010.
3. Chen Chunlai, ed., *China's Integration with the Global Economy: WTO Accession, Foreign Direct Investment and International Trade*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, and Northampton, MA, USA, 2009.
4. Clegg Jeremy, & Voss, Hinrich, *Chinese Overseas Investment in the European Union*, Europe China Research and Advice Network, London, 2012.
5. European Commission, *External and intra-European Union trade, Data 2004–09, 2010 edition*, Eurostat, Luxembourg, 2011.
6. European Commission, *Europe in figures – Eurostat yearbook 2012*, Eurostat, Luxembourg, 2012.
7. European Commission, DG Trade, Facts and figures on EU-China trade, April 2013, 2013a, Internet: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144591.pdf, 8/10.2013.
8. European Commission, DG Trade, China EU Bilateral Trade and Trade with the World, Trade G.2, 5-Jul-13, 2013b, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf, Internet, 6/9/2013.

⁴⁷ Jing Men, “Between Human Rights and Sovereignty—An Examination of EU–China Political Relations”, *European Law Journal*, Vol. 17, No. 4, 2011, p. 547.

9. European Commission, *International trade and foreign direct investment, 2013 edition*, Eurostat, Luxembourg, 2013c
10. European Commission, *WTO cases launched by EU*, (2013d), Internet: <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/search.cfm?code=1>, Internet, 8/10/2013.
11. European Commission, *WTO cases launched against EU*, (2013e), Internet: <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/show.cfm?id=486&code=2>, Internet, 8/10/2013.
12. *EU-China trade „too big to fail“*, Deutsche Welle, Internet: <http://www.dw.de/eu-china-trade-too-big-to-fail/a-17035965>, Internet, 8/10/2013.
13. Gavin Brigid, *China's Expanding Foreign Investment in Europe: New Policy Challenges for the EU*, Briefing Paper 2012/7, European Institute for Asian Studies – EIAS, Brussels, 2012.
14. Grbić Vladimir, Antevski Miroslav, i Todić Dragoljub, *Finansiranje i zajedničke politike Evropske unije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2013.
15. Hanemann Thilo, & Rosen Daniel H., *China Invests in Europe*, Rhodium Group, New York, 2012.
16. Kundnani Hans, & Parello-Plesner Jonas, *China and Germany: Why the Emerging Special Relationship Matters for Europe*, Policy Brief 55, European Council on Foreign Relations (ECFR), London, 2012.
17. Men Jing, "Between Human Rights and Sovereignty—An Examination of EU–China Political Relations", *European Law Journal*, Vol. 17, No. 4, 2011, pp. 534–550; doi: j.1468-0386.2011.00564.x
18. Snyder Francis, (ed.), *The European Union and China, 1949–2008: Basic Documents and Commentary*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2009.
19. *Solar trade deal with China „a fair compromise“*, Deutsche Welle, Internet: <http://www.dw.de/solar-trade-deal-with-china-a-fair-compromise/a-16992403>
20. Womack Brantly, "Beyond win-win: rethinking China's international relationships in an era of economic uncertainty", *International Affairs*, Vol. 89, No. 4, 2013, pp. 911–928.
21. WTO, *World Trade Report 2010, Trade in natural resources*: World Trade Organization, Geneva, 2010.
22. WTO, *International Trade Statistics 2011*, Geneva: World Trade Organization Geneva, 2011.
23. WTO, *Trade Policy Review on China, Report by the Secretariat*, WT/TPR/S/264, 2012, World Trade Organization, Geneva, 2012a.
24. WTO, *International Trade Statistics 2012*, World Trade Organization, Geneva, 2012b.
25. WTO, *World Trade Report 2013, Factors shaping the future of world trade*, World Trade Organization, Geneva, 2013.

Miroslav ANTEVSKI, Ph.D.,
Sanja Jelisavac Trošić, MA,
Stevan Rapačić, MA

ECONOMIC RELATIONS BETWEEN CHINA AND THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

The dominant part of overall relations between China and the European Union is a commodity trade, in which China has a positive balance. Trade in services is significantly behind commodity trade, in which the European Union has a positive balance also having a great potential to increase the volume of trade. FDI flows between these two huge economies are also significantly below commodity trade. They do not follow the flows of goods and the European Union's FDI stock in China is much greater than China's FDI stock in the European Union. An informal division existing in the European Union (old and new EU member states) is reflected in their individual relations with China. Germany plays a dominant role, being followed by France and the United Kingdom. Among new members, Poland, Hungary and Romania have achieved some success in the development of economic relations with China.

Key words: China, European Union, trade, services, investment.